

VIRKER DET?

FAGFOLKS BESLUTNINGER BØR naturligvis være kunnskapsbaserte. En lærer som ikke tar hensyn til kunnskap om hvordan elever lærer når hun underviser, er en dårlig lærer. En lege som ikke forholder seg til forskning om hvordan sykdommer best kan behandles, er en dårlig lege.

Men bør legers, læreres og andre fagfolks virksomhet også være «evidensbasert»? To bidrag i dette nummeret av *Nytt Norsk Tidsskrift* tar opp debatten om såkalt «evidensbasert praksis». Debatten har sitt utspring i medisinen. Epidemiologen Archie Cochrane (1909–1988) ønsket seg en legepraksis som bygget på «evidensbasert» kunnskap om hvilke behandlingsmetoder som virker. Slik kunnskap fremkom, mente han, primært gjennom randomiserte kontrollerte eksperimenter (RCT – «randomized controlled trial»). Målet måtte være å gjøre det antall eksperimenter per behandlingsmetode som var nødvendig for å trekke statistisk signifikante slutninger, og på denne bakgrunn lage systematiske oversikter over ulike metoders virkninger (eller mangel på virkninger). Disse oversiktene burde så legges til grunn når den enkelte lege foreskrev behandling.

Cochranes program har hatt betydelig gjennomslag, også i Norge. Vegard Bruun Wyller og Torgeir Bruun Wyller anerkjenner nytten av RCT-baserte kunnskapsoversikter for medisinsk praksis, men har også alvorlige – medisinfaglige, erkjennelsesteoretiske og politiske – innvendinger. Steinar Bøyum fokuserer i sin artikkel på evidensbasert undervisning. Bøyum mener det kan være praktiske og politiske problemer knyttet til «evidensbasing», men finner den filosofiske kritikken lite overbevisende. Han tar blant annet for seg Hans Skjervheims kritikk av «positivisme» og «instrumentalisme».

Bidragene til Bøyum og Bruun Wyller & Bruun Wyller har ulik betoning, men likevel en del til felles. De eksemplifiserer begge at evidensbaseringsdebatten har beveget seg videre fra de første rundene preget av ukritiske forsvar av Cochranes program på den ene siden, og det Bruun Wyller & Bruun Wyller kaller «vulgær antiochranisme» på den andre.

Ambisjonen om å få bedre og mer systematisk oversikt over foreliggende forskning og huller i denne, er det vanskelig å skjønne at noen kan være «mot». At studier med RCT-design i mange tilfeller har bidratt til mer og sikrere innsikt i hva som virker og ikke virker, er også hevet over tvil.

Men også forskning med andre design kan bidra, og det er ikke alltid RCT-design er mulig eller det optimale – Bruun Wyller & Bruun Wyller gir flere eksempler fra medisinen. Ellers er jo teori én ting, praksis noe litt annet. Det er vel og bra å være tett på forskningsfronten innen medisin eller utdanningsvitenskap, men man blir ikke uten videre en god fastlege eller ungdomsskolelærer av den grunn.

En del tar også til orde for å «evidensbasere» ikke bare fagfolks praksis, men også hele politikfelt; lege- og lærerpraksis må «evidensbaseres», men også helse- og utdanningspolitikken. Må den det?

Forslag om «evidensbasert politikk» bør møtes med interesse – og forbehold. Julian V. Johnsen og Katrine V. Løken gir i dette nummeret av NNT en oversikt over hva forskning på registerdata forteller om virkninger av norsk familiepolitikk på kvinners sysselsetting, kvinners lønnsnivå og andelen kvinner i lederstillinger. Konklusjonen er oppsiktsvekkende: Familiepolitikken virker ikke. De fleste tiltak, fra barnehageutbygging til fedrekvote, har betydd lite for likestillingen; effektene er «trivielle», ifølge forfatterne. Unntaket er kontantstøtten med klart «hemmende» effekt.

Registerdatabasert forskning er kanskje det nærmeste man kommer RCT-design i samfunnsvitenskapene, og bedrives i dag av noen av Norges dyktigste samfunnsforskere. Resultatene er solide, og politikken bør – på en eller annen måte – legge dem til grunn.

Men mer og annen forskning trengs fortsatt. Hvis familiepolitikken ikke virker, er det avgjørende å forstå hvorfor. Her må kvantitative undersøkel-sesopplegg suppleres av kvalitative.

Det kan heller ikke sluttet fra «evidens» til politikk. Strengere jobbkraV til alenemødre vil kunne øke kvinners sysselsetting og inntekt. Subsidiert hjelp i hjemmet vil kunne bidra til økt kvinneandel blant ledere. Johnsen og Løken sier det i rene ord – og det er bra. Så får vi – borgerne – strides om hva slags samfunn vi vil ha.

NNT 1/2013 inneholder ellers en drøfting av SV og Arbeiderpartiets forslag om tidlig ultralyd. Morten Magelssen og Lars Johan Materstvedt mener forslaget innebærer en aksept av selektiv abort i strid med ideer om alle menneskers likeverd. Fremskrittspartiet fyller 40 år i år. Anders Ravik Jupskås forteller «historien om et av Europas mest vellykkede høyrepopulistiske partier». 2013 er også året da operaen i Oslo setter opp Richard Strauss' *Salome*. Kan oppsetningen gi oss noe? Hva er operakunstens funksjon? Hedda Høgåsen-Hallesby diskuterer. Berit von der Lippe og Kirsti Stuvøy viser – og kritiserer – hvordan «hensynet til kvinner» blir brukt i begrunnelser for militære intervensjoner, sist i Afghanistan. Iver B. Neumann har lest Jens Arup Seip. Hva var staten for Seip – og hva er staten i dag?

Under vignetten «Meldinger» omtaler Karin Widerberg Skjeie-utvalgets Politikk for likestilling. Anders Johansen analyserer Språkmeldingen, «retorikk og realiteter». I debattseksjonen svarer Fredrik Sejersted og Ulf Sverdrup på kritikken av Europautredningen i NNT 4/2012.

Cathrine Holst cathrine.holst@arena.uio.no
Ansvarlig redaktør